

CORN. IANSENII COMMENTARIA
CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

1. Fili peccasti? ne adijcias iterum, sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittantur.

Aput hoc ex varijs contextum est sententijs, non eo nexu inter se cohærentibus, quo iam aliquot superiorum capitum sententiæ, sed quibus varia nobis commendantur. Et primis quidem aliquot sententijs monemur in genere quanta cura vitare debeamus peccata, siue quæ incidimus, siue quæ necdum incidimus. Prima enim hæc sententia monet, quid faciendum cum in peccatum aliquod prolapsi sumus, & duo requirit quæ ad veram pœnitentiam sunt necessaria. Primum, vt vbi nos senserimus peccasse, caueamus ne iterum idem vel simile committamus, addentes peccatum peccato, atque ea ratione iram Dei contra nos magis prouocantes, & per consuetudinem peccandi peccati vim & dominium in nobis confirmantes. Secundò, vt etiam de commissis peccatis veniam à Deo precemur, quod fieri non potest sine peccati displicentia & odio. Non est ergo satis ad veram pœnitentiam, vt quidam voluerunt, noua vita, & veteris vitæ derelictio atque mutatio: sed opus est etiam vt pijs operibus, inter quæ oratio primum locum obtinet, Dei iustam iram auertamus. Bene ergo colligit D. Augustinus ex hac duarum partium connexionem duò esse necessaria vt à peccato commisso liberemur, sic scribens lib. 1. de nuptijs & concup. cap. 26. Si à peccando desistere hoc esset, non habere peccatum, sufficeret vt hoc nos moneret scriptura: Fili peccasti, non adijcias iterum: non autem sufficit, sed addidit; Et de pristinis deprecare vt tibi remittantur. Manent ergo nisi remittantur. Vbi etiam nota verâ esse lectionem; Et de pristinis deprecare; quomodo etiâ Græca habent, nō autē, sed & de pristinis. Quædam scripta habebât; sed de pristinis; sine &. Itaq; cum quædâ haberent, &, quædam, sed, scriptores quidâ utrūq; coniungentes scripserūt, sed &.

2. Quasi à facie colubri fuge peccata, & si accesseris ad illa, suscipient te.

TRibus iam sententijs indicat quanta vigilantia studere debeamus, ne in peccatum incidamus, comparans illud tribus rebus perniciosissimis, quas omnes sedulo effugere studet. Primum ergo serpenti peccatum comparat, & rectè, quòd quemadmodum corpus lethaliter inficitur à serpente: ita à peccatis anima, quæ sunt venenum animæ, sicut corpus à serpente, venenum concipit. Cæterum pro, suscipient, Græcis est, *ἀρξίτω*, hoc est, mordebit te, à verbo *ἀρξω*, quod est mordeo. Nam illis est singulariter, peccatum. Interpres noster declarat se legisse *ἄρξω*, quod est suscipiet, & mutauit numerum singularem in pluralem. Itaque quod nos habemus; suscipient te; accipiendum est, vt sit sensus, inuadent te, & te inuoluent, sicut serpens incautum inuadit & opprimit.

Fugi-

Fugimus autem peccata, dum ab eis animo abhorremus, eorumque occasiones & pericula declinamus. Sic Paulus dicit: Fugite fornicationem. Accedimus ad illa, dum eorum illecebris illecti, quasi nihil mali sit metuendum ab eis, occasionibus peccatorum nos immiscemus, eorumque suggestionibus auscultare incipimus, similes his qui blanda serpentis specie & sibilis illiciuntur, ad accedendum ea loca in quibus latet: quod qui faciunt, læthali morfu à serpente incauti corripuntur. Ita quoque & si peccati occasionibus & suggestionibus nos dediderimus, læthale venenum nobis incautis infundetur, iuxta illud: Unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum cõceperit, parit peccatum: peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem. 1. Cor. 6.
Iacob. 1.

3 Dentes leonis, dentes illius, interficientes animas hominum.

Secundò pulchrè peccatum comparat crudelissimo, ferocissimoque leoni, affingens illi dentes similes dentibus leoninis, quòd sicut dentes leonis perniciosissimè & crudelissimè confringunt ossa hominum, & corpus subito perimunt: ita miserè & crudeliter peccatum animas hominum dilaniat, non solùm ei vitam gratiæ auferens, sed & vires omnes benefaciendi comminuens. In serpente ergo fallaciam peccati, in leone eiusdem crudelitatem insinuauit, quemadmodum in sententia sequenti ostendit, quàm sit malum peccati & ineuitabile & incurabile.

4 Quasi rhõphea bis acuta omnis iniquitas, plagæ eius nõ est sanitas.

Tertiò enim peccatum comparat gladio bis acuto, hoc est, gladio ancipiti, & ex vtraque parte scindente: quia quemadmodum qui gladio tali tanguntur, vtrauis parte tangantur, necesse est eos grauius lædi, & vt in plurimum lethaliter: ita qui à peccato corripuntur, non possunt læsionem & mortem animæ euadere. Ideo etiam gladio ancipiti rectè peccatum comparatur, quòd quasi ex duabus scindens partibus animam simul & corpus ad gehennæ mortem pertrahat, vtrumque morti æternæ subiiciens. Et quemadmodum plerique venenati morsus sunt incurabiles, nec sanari possunt corpora leoninis dentibus contracta, & vt in plurimum acutissimo gladio vulnerati, à sua plaga curari non possunt: ita plagæ quam peccatum infligit homini, non est sanitas, hoc est, non est curatio, plaga ea curari non potest. Vel quia post hanc vitam curari non potest, si quis sine pœnitentiæ remedio cum mortali peccato hinc exierit, vt intelligit Rabanus. Vel quia etiam in hac vita, natura & creatura non habet in se peccati remedium, sicut habet multorum morborum remedia, sed sola Dei gratia & misericordia indubitè peccatum curari potest. Quis ergo non tam frudulentum malum, tam crudele, tam ineuitabile, tamque incurabile, si hominis vires respicias, studiosè effugere conetur? Cæterùm pro, sanitas, Græcis est *ἰασις*, quòd magis significat sanationem & curationem quàm sanitatem.

R. iij Obiur-

5 Obiurgatio & iniuriæ annullabunt substantiam, & domus quæ nimis locuples est annullabitur superbia, sic substantia superbi eradicabitur.

Iniquitatum quasdam species tangit in sequentibus, incipiens à superbiam, quæ mater est iniuriarum, condemnatione. Est autem & hæc sententia Græcis tantum bimembris. Nam pro duabus posterioribus partibus quas nos legimus, illis tantum est; Sic domus superbiorum desolabitur; ut etiam hic verisimile sit ex diuersis versionibus duas illas partes in nostrum textum esse connexas. Pro, obiurgatio, Græcis est καταλίμω, pro quo Rabanus legit, voce à Græca dictione ficta, cata-plectatio: meminit tamen & nostræ lectionis. Significat autem Græca dicitio non quamuis obiurgationem, sed eam quæ fit cum rigiditate & superbia ad perterrefaciendum & concutiendum animos humilium. Est enim à verbo καταλίπω, quod significat perterrefacio, & stupidum atque attonitum reddo. Ea ergo dicitio rectè conuenit superbis, sicut & nomen, iniuriæ, pro quo Græcis est ὑβρις, hoc est, contumelia. Superbiorum enim est cum fastu alios increpando perterrefacere, & contumeliosis verbis incessere, in quos competit illud Ezech. 34. Cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. Sensus ergo est: Seuera increpatione, qua quidam alios percellunt, & iniuriosa verba quibus eos grauant, efficiunt, ut Deo vindicante in nihilum redigantur opes quibus illi confidunt, & animosi sunt ad alios seuerè & cum iniuria perterrefaciendos, sicque per illorum superbiam domus & familia opibus plena in nihilum redigetur, & opes superbi exterminabuntur, & in nihilum abibunt. Exemplum huius habemus in Roboam, qui ob superbam & duram responsonem factam suo populo, maiorem regni sui partem amisit, ut legitur 3. Reg. 12. & 2. Paral. 10.

6 Deprecatio pauperis ex ore vsque ad aures eius perueniet, & iudicium festinatò adueniet illi.

Hæc sententia superiori subiecta causam illius indicat. Ideo enim diuinitum superbia in humiles pauperes sæuiens Deo vindicante puni-
tur, quia pauperem afflictum & oppressum, dum ad Deum clamat, mox ille exaudit, & pro illo iudicat contra oppressores. Porro relatiuum, eius, ad Deum referendum est, etsi expressè de eo non sit in superioribus sententijs facta mentio, & ideo aliqui libri relatiuum, eius, omit-
tunt, ut tantum sit, vsque ad aures perueniet; hoc est, non in vanum abibit, sed audietur. Alij pro, eius, habet, Dei. Significatur ergo, deprecationem pauperis mox ubi ex ore emissa fuerit, etsi ab hominibus negligatur nec audiatur, peruenturam vsque ad aures Dei, ibique non frustra audiendam, sed quod petit & quod æquum est impetraturam à Deo, ita ut à Deo citò illi adueniat iustum iudicium, hoc est, ut pro eo Deus iustè iudicet, vindicando oppressores, & liberando oppressos.

Qui

- 7 Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris: & qui timet Deum, conuertetur ad cor suum.

ET hæc sententia contra superbiam dicta est, per quam fit vt aliqui odiant correptionem. Quod dicitur; vestigium est peccatoris; Rabanus intelligit significare, eum qui odit correptionem, præbere indicium dominantis in ipso seductoris diaboli, qui mētem eius indurauit, vt vestigium accipiatur pro indicio, & nomine, peccatoris, accipiatur diabolus primus peccati author. Lyranus similiter intelligit oforem increpationis dici vestigium peccatoris, quia imitatur diabolum. Græcis verò est; Qui odit correptionem, in vestigio est peccatoris; hoc est, talis firmiter hæret in vijs peccatorum, vt qui ex illis non possit abduci, quia odit correptionem per quam abstrahendus erat. In hoc ergo sensu & nostra lectio accipienda est, vt intelligamus oforem correptionum dici vestigium peccatoris, quia firmiter elegit inhære vijs peccatoris, & pergit in ambulando vias eius. Cuius contrarium dicitur de timente Deum. Qui, inquit, timet Deum, mox vt correptus fuerit, relicta erroris via quam incidit, conuertetur ad cor suum, ita scilicet vt confideret defectus suos, atque de eorum correctione seriò cogitet.

- 8 Notus à longè potens lingua audaci, & sensatus scit labi se ab ipso.

Q Vidam libri habent; mendaci; sed plures, audaci; quod magis cōuenit, etsi Græca neutrum habeant, sed tantum, potens in lingua. Pro, notus à longè, Græcis est γνωστός μακρόδεν, notus procul vel longè. Non enim est ἐπὶ μακρόδεν, hoc est, à longè, vt in illo Psalmo: Alta à longè cognoscit. Itaque sensus esse videtur, quòd is qui potens est in lingua, hoc est, qui audacter loquitur, sit longè notus, hoc est, celebris apud homines, propter suam eloquentiam aut audaciam, ita vt fama eius longè sparsa sit. Iam quod sequitur, clariùs Græca sic habent; Sapiens autem nouit cum labitur ille; vt sit sensus: Etsi qui audax est in loquendo & facundus, multis sit admirationi: prudens tamen facile aduertit, quod ille in multiloquio suo quandoque peccet & labatur. Nostræ ergo lectionis hic erit sensus conueniens: Qui potens est lingua audaci, hoc est, qui valet audacia loquendi, longè lateque celebratur apud homines: at prudens nouit se labi & decipi ab illo, hoc est, nouit se in errores casurum, si illum in omnibus quæ audacter dicit, sequatur. Dijudicat enim apud se prudenter eius sermones, nec temerè illis cum vulgo assentitur. Et hæc ergo etiam sententia contra superbos est dicta.

- 9 Qui ædificat domum suam impendijs alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.

GRæca in æditione Complutensi secundam partem sic habent; ^{οὐκ ἀνακατασκευάζει λίθους ἑαυτῷ ἵνα κτίσῃ τὸ σῆμα αὐτοῦ}, hoc est, quasi qui colligit sibi lapides ad tumulum sepulturæ suæ. Itaque pulchra comparatione significatur, eum qui iniuste partis bonis domum sibi ædificat, veluti sepulchrum sibi parare, quia scilicet propter iniustitiam suam Deo vindicante non diu superstes erit in ea quam ædificat domo, sed in ea breui moriturus est, vt sit ei veluti sepulchrum futura. Germanicum tamen exemplar habet, ^{ἡ χειμῶνα}, hoc est, ad hyemem vel in hyeme, sicut noster legit. Et significatur, eos qui ex bonis iniustis sibi splendidas ædes ædificant, similes his esse qui in hyeme ædificant, & tunc lapides ad ædificandum congregant. Sicut enim huiusmodi ædificium non diu subsistere poterit quod incommodo tempore constructum sit: ita illi constructis à se ædibus diu frui morte præuerti non poterunt, aut illorum ædes non diu persistent, Deo eas aliqua tempestate subuertente. Significatur ergo diuturna non fore quæ scelere & fraude parta sunt, iuxta illud Plauti: Malè parta malè dilabuntur. Impendia enim aut sumptus alieni intelligendi sunt, non qui mutuo ab alijs sumpti sunt, sed erepti cum iniuria ac fraude acquisiti.

10 Stuppa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis.

Pulchra similitudine significat quàm facile Deus soleat etiã magnam peccatorum congregationem disperdere, & ad nihilum redigere. Comparat enim congregationem peccantium, stuppæ collectæ, quæ adhibito igne mox in nihilum redigitur. Qua comparatione insinuatur vilitas & fragilitas peccatorum, qui etiamsi magno sint numero, non magis possunt iræ Dei, quæ velut ignis consumens est, resistere, quàm stuppa collecta igni admoto. Vnde dicit, consummatio illorum, hoc est, consumptio eorū, erit flamma ignis, hoc est, flamma ignis consumet eos. Quo vel intelligi potest per iram Dei eos consumendos citò, vel per ignem nouissimi diei & infernalem eos perdendos, de quo Malachiæ 4. Et erunt omnes superbi & omnes operantes iniquitatem stipula, & inflammabit eos dies veniens. Potest & per consummationem intelligi finis & exitus eorum, vt sit sensus: Finis eorum erit flamma ignis. Cui conuenit magis dictio Græca ^{συντριβή}, & quod sequitur item:

11 Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

Significat impios in hoc mundo florere aliquamdiu, & facillimè atq; felicissimè sine vlla offensione agere, sed eorum tandem exitum esse miserrimum, iuxta illud Job: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. & in Prouerb. Est via quæ videtur homini recta, nouissima autè eius deducunt ad mortem. Contra piorum via est prærupta & aspera, quæ tandè exitum habet ad vitam æternam lætissimam & optatissimam.

Qui

Job 21.

PROV. 14.

- 12 Qui custodit iustitiam, continebit sensum eius, consummatio timoris Dei, sapientia & sensus.

PRior pars Græcis sic est: Qui custodit legem Domini, continebit intellectum illius. Quo significatur per legis obseruationem perueniri ad veram illius intelligentiam, nec aliquos melius intelligere legem, quàm qui eam prius seruare studuerint. Noster pro, lege Domini, vt & aliàs, vertit, iustitiam. & est sensus: Qui rectè viuendo custodit iustitiam, is capiet iustitiæ sensum, hoc est, intelliget quanta prudentia sit sita in iustitia, quantaq; æquitas sit præceptorum eius. Cui conuenit quod sequitur, consummatio, hoc est, perfectio timoris Dei, vel perfectus Dei timor, est vera sapientia, & sensus, hoc est, prudentia. Porro illa duo verba, & sensus, Rabanus & post eum Dionysius coniungunt cum sequentibus, legentes; Et sensus eius non erudietur qui non est sapiens; sed malè, vt patet ex Græcis.

- 13 Non erudietur qui non est sapiens in bono: Est autem sapientia quæ abundat in malo, & non est sensus vbi abundat amaritudo.

GRæca paucioribus habent sic; Non erudietur qui non est astutus, est astutia multiplicans amaritudinem. Est enim $\pi\alpha\upsilon\sigma\tau\epsilon\tau\omicron$ in primo membro, & in secundo $\pi\alpha\upsilon\sigma\tau\eta\tau\iota\alpha$, vnde patet apud nos in secundo membro legendum non, insipientia, vt multi libri habent, sed sapientia, quomodo habebat codex Bessarionis, quomodo & Lyranum legisse patet ex commentario eius, & Dionysius testatur aliquos legere, sapientia. Nam verisimile esse non potest interpretem vertisse dictionem $\pi\alpha\upsilon\sigma\tau\eta\tau\iota\alpha$ per insipientia, cum mox verterit dictionem $\pi\alpha\upsilon\sigma\tau\epsilon\tau\omicron$ per nomen, sapiens. Docet ergo hæc sententia, quod quanquam ad hoc vt quis sit eruditionis plenioris capax, requiratur aliqua mentis sapientia, non tamen quælibet sapientia, eruditionis capacem reddit, sed tantum ea quæ in bono sita est, qua quis sapiens est ad bonum peragendum, & ad bona bene affectus est. Nam est sapientia quæ in malo peragendo abundat, de qua dicitur: Sapientes sunt vt faciant mala, bene autem Teremo. 4. facere nescierunt. Tales non erudientur, non percipient verum legis & iustitiæ intellectum, quia non est sensus & prudentia, vbi abundat amaritudo malitiæ, hoc est, vbi cor plenum est amaritudine, cogitans scilicet semper mala, per quæ & cor amarum est in seipso, & amaritudo tristitiæ proximis infertur. Huiusmodi amaritudo contraria est sapientiae veræ percipiendæ. vnde Iacobi 3. dicitur: Si zelum amarum habetis & contentiones in cordibus vestris, non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Pergit autem multis sententijs ostendere varijs modis discrimen inter sapientem & stultum, vnde subiungit:

R. v. Scien-

14. Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vitæ permanet.

Significat, veri sapientis scientiam & in seipsa semper crescere atque plenior fieri, & ad alios etiam copiosè diffundi, nec vnquam deficere. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit. & : Qui credit in me, inquit Dominus, flumina de vêtre eius fluent aquæ viuæ. & : Qui bibit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Sic & hic sapientis consilium non tantum fonti comparatur indefinenter fluenti, sed etiam fonti vitæ, quia vitam confert accipientibus illud. Simile est in Prouerb. Fons vitæ eruditio possidentis. & alibi: Torrens inundans fons sapientiæ.

Luca 8.
Ioan. 7.
Ioan. 4.

Prou. 16.
Ibid. 18.

15. Cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit.

Contraria est similitudo & sententia superiori, qua significat, in animo hominis stulti nullum esse doctrinæ & sapientiæ locum, quod fit eius animus veluti vas pertusum & confractum, in quo aqua non potest conseruari. Plus significatur in sequentibus, nempe quod stultus non tantum non retinet sapientiam quam audit, sed etiam eam reijcit.

16. Verbum sapiens quodcunque audierit, sciens laudabit, & ad se adijciet.

17. Audiuit luxuriosus, & displicebit illi, & proijciet illud post dorsum suum.

PRO, sciens, est *πιστός*, hoc est, sciens. Pro, luxuriosus, est *ἀσώτος*, imperitus, in editione quidē Cōplutensi: at Germanica habet *σπαταλός*, hoc est, intemperanter & delitiosè viuens. Pro, ad se adijciet, rectius per relatiuum non reciprocum verteretur, ad illud adijciet, nempe verbum auditum, hoc est, auctius illud reddet. In quem sensum & nostra lectio accipienda est, quia sæpe apud nostrum interpretē reciprocum pro non reciproco ponitur, quanquam & sic accipi possit; Adijciet ad se, hoc est, sibi applicabit, & ad se assumet veluti sibi conueniens. Ei enim contrariatur quod secundo loco dicitur de luxurioso; & proijciet illud post tergum suum; hoc est, non dignabitur in illud intendere, & abijciet illud ab oculis suis.

18. Narratio fatui quasi sarcina in via, nam in labijs sensati inuenietur gratia.

DICTUM fuit superiori sententia quæ fit differentia inter sapientem & fatuum in audiendo verbo, hac significat quanta fit eorū differentia in eorum sermone, nempe quod narratio fatui hominis sit grauis & molesta auditoribus, sicut sarcina in via grauat itinerautes. Nam fatuus non

non

non nouit grata aut non grato modo eloqui. Contrà in sermone prudentis inuenitur gratiositas, hoc est, inuenitur quod gratum est & iucundum audientibus, quia bona aptè profert. Ideoque non solum lubenter audiuntur prudentes si vltro loquantur, sed etiam ad loquendum ab alijs prouocantur. vnde sequitur:

19 Os prudentis quaritur in ecclesia, & verba illius cogitabunt in cordibus suis.

IN ecclesia, inquit, hoc est, in cōgregatione siue ciuili, siue ecclesiastica & spiritali, quaritur os prudentis, tum quia illud ibi necessarium est ad suggerendum sana consilia & rectam doctrinam, tum quia ab omnibus cordatis illud ibi expetitur & desideratur tanquam necessarium & vtile, qui audientes prudentis viri sermones, non perfunctoriè & negligenter audient eos, sed cogitabunt & expendent eos in cordibus suis. Aliter autem se habere os imprudentis demonstrat sequens sententia.

20 Tanquam domus exterminata, sic fatuo sapientia, & scientia insensati inenarrabilia verba.

PRior pars duobus modis accipi potest. Altero modo, vt significetur, sapientiam prudentis, quam dixit gratam esse & desiderari in ecclesia, non esse gratam homini fatuo, sed reputari ab illo tanquam domum destructam, hoc est, haberi ab illo pro nihilo, & tanquam rem incompositam, confusam & deformem. Altero modo, vt significetur non sic esse de sapientia à fatuo prolata, sicut est de sermone prudentis: sed etiãsi fatuus sapientiam aliquam proferre conetur, eam fore sicut domum destructam, quia scilicet eius oratio est incomposita & indigesta, sine ordine, ornatu & gratia. Sicut enim oratio sapientis bene composita & distincta est quasi quædam domus exædificatio, quia in ea certa forma tum verborum tum sententiarum perspicitur: ita contrà oratio fatui, etiam dum sapienter loqui studet, similis est domui collapsæ, in qua omnis ædificij forma & structura est sublata. Nec tantum sic est in fatui oratione dum voce profertur, sed etiam in eius cogitatione & oratione animo concepta, similis est deformitas & vastitas. Tales adagio dicuntur scopas dissoluere, & eorum oratio dicuntur scopæ dissolutæ. Hic posterior sensus magis conuenit secundæ parti; Et scientia insensati inenarrabilia verba; hoc est, quod indoctus & imprudens prudenter & doctè dicere videtur, adeo est indigestum, obscurum & incompositum, vt ab audientibus referri & enarrari non possit.

21 Cōpedes in pedibus stulto doctrina, & quasi vincula manuum super manum dexteram.

DIxerat suprâ, sapientum doctrinam gratam esse & desideratam in ecclesia, hac verò sententia significat quibus non sit grata, sed admodum molesta, stultis scilicet & dissolutis hominibus, qui cum velint
pro

pro libidine sua quidvis agere, dolent se priuari libertate viuendi, & præceptis atque institutis seueræ disciplinæ quasi vinculis quibusdam implicari. Itaque rectè illis sanam doctrinam dicit esse velut compedes in pedibus, & vincula in manibus, tum quia illis molesta est, tum quia per eam & affectus eorum & opera reprimuntur. vnde Psalmo 2. impij

Psalm. 2. Christum regem aspernantes dicunt: Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis iugum ipsorum.

22 Fatuus in risu exaltat vocem suam, vir autem sapiens vix tacitè ridebit.

○ Stendit hæc sententia fatuum non tantùm sermone discerni à sapiente, sed etiam risu, iuxta id quod suprâ dixit risum hominis enunciare de illo qualis sit. Et Plato quoque in libris de legibus ait, in ipso risu maximum inesse signum tum grauitatis tum leuitatis. Qui enim leuissima de causâ ad risum prouocatur, nec in risu modum seruat, sed vehementi impetu commouetur, ostendit se non esse stabilis firmique animi: declarat item se parum expendere tristitiæ causas, quas vallis hæc lachrymarû varias subministrat semper. Fatuus ergo, inquit, cum ridet, exaltat vocem suam, cachinnos scilicet ædendo, iuxta illud

Ecclesi 7. Ecclesiastes 7. Sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus fatui. Vir autem sapiens vix tacitè ridebit; quo significatur eum & rarò & modestè risurum. Cum enim sit grauis animi, non facilè rebus leuiculis commouetur: cumque magis occupetur in tristibus quàm lætis huius mundi rebus, & apud se expendat huius mundi & futuræ vitæ mala, parum ei ridere libet. Cor enim sapientum vbi tristitia est, & cor stultorum vbi lætitia, vt dicitur etiam in Ecclesiaste loco prædicto.

23 Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quasi brachiale in brachio dextro.

○ Pponitur hæc sententia illi præcedenti; Compedes in pedibus, &c. & potest intelligi & de doctrina quam prudens audit ab alijs, & de doctrina quam prudens alijs tradit. Nam & prudenti qui docetur, doctrina quam audit reputatur velut aureum ornamentum, quia ab illo magni fit, & habetur tanquam res pretiosa, qua se gaudet ab alijs donari & ornari. Et prudenti item qui docet, doctrina & sapientia quam alijs tradit, est velut ornamentum aureum, quia per illam multum ornatur & honoratur. Qui enim docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iusticiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Daniel. 12

24 Pes fatui facilis in domum proximi, & homo peritus confunditur à persona potentis.

Indicat iam & aliud discrimen inter fatuum & sapientem, quod tribus sententijs prosequitur, notans in stulto & impudentiam & studium rerum

rerum alienarum: quod vitium curiositas appellatur: coniunctum saepe cum negligentia rerum propriarum: prudenti verò tribuens verecundiam, & per verecundiam, neglectam rerum alienarum inuestigationem. Fatuus, inquit, tum propter impudentiam, tum propter curiositatem facilis est vt ingrediatur domum proximi sui, impudenter eam intrans, & curiosè inquirens quid in ea agatur: at homo peritus, vel, vt est Græcis, ἀνὴρ πολὺν ἴσθι, vir expertus, qui scilicet & in seipso & in alijs expertus est, quàm nemo ferat rerum suarum curiosam perscrutationem, verecundia perfunditur, cum occurrit ei persona alicuius potentis, aut quando cum ea est illi aliquid negotij. Confundi enim hic accipitur pro verecundari, non pro ignominia affici, vt quidam exponunt. Græce est, ἀισχυρία, & ἀποπρωπίς, verecundatur à facie vel vultu, nec additur potentis. Itaque significatur, hominem expertum vereri alterius vultum, cum fatuus nec domus alienæ ingressum vereatur.

25 Stultus à fenestra respiciet in domum, vir autem eruditus foris stabit.

Dixit quomodo per imprudentiam & curiositatem stultus domum alienam ingrediatur, nunc depingit quid faciat per eadè vitia cum domum necdum ingredi datur. Respiciet, inquit, in domum à fenestra, vel à ianua, vt est Græcis, vt scilicet vel à longè scrutetur imprudenter quæ sunt vel geruntur in aliena domo: at vir bene institutus & edoctus foris stabit, expectans donec prodeant quibus loqui desiderat, non irrumpens in domum, nec curiosè introspiciens. Tertia sententia indicat Sapiens quid per prædicta vitia stultus facit, cum nec ingredi nec inspicere datum est, dicens:

26 Stultitia hominis auscultare per ostium, & prudens grauabitur contumelia.

Declarat, inquit, homo suam in eo stultitiam & malam institutionem, quod auscultet per ostij rimas aut alias aperturas quid à domesticis in domo dicatur: prudens verò graue sibi esse ducit eam contumeliam & ignominiam admittere, aut ea notari, ex qua Corycei etiam à Græcis dicti sunt homines curiosi, qui furtim & clam quæ ab alijs aguntur aut dicuntur, subauscultant. Ab hoc curiositatis vitio, quod hic Sapiens pulchrè à tribus actionibus depingit, etiam Paulus studiosè cauendum monet: & dum in quibusdam viduis notat quod otiosæ discunt circumire domos, verbosæ & curiosæ, & domus propriæ curam negligentes. Et dum rursus fideles monet vt quieti sint, suum negotium agentes, & operantes manibus suis, nec ambulent inquietè nihil operantes, sed curiosè agentes.

26 Labia imprudentium stulta narrabunt, verba autem prudentium statera ponderabunt.

Rursum discrimen sermonis notat inter stultos & prudentes, quia illi stulta ferè & vana narrant, quæ ut nullum pondus habent, ita meritò à cordatis negliguntur: at verba prudentium sicut ab ipsismet ponderantur, & expenduntur velut in statera priusquam ea effundant: ita etiam ab auditoribus bonis velut magnum pondus, gravitatem & auctoritatem habentia bene expenduntur, ponderabuntur, & magni fient.

27 In ore fatuorum cor illorū, & in corde sapientium os illorum.

Subiungit inter reliqua discrimina stulti à sapiente & hoc pulchrum discrimen, dicens cor fatuorum esse in ore illorum, quia quicquid habent in corde, mox ore effundunt. At contrà os sapientum esse in corde ipsorum, quia apud se bene prius expendunt quid dicendum sit, iuxta illud Proverb. 16. Cor sapientis erudiet os eius. Rabanus intelligit, cor fatuorum esse in ore illorum, quia fatui studiosi sunt vanæ eloquentiæ: in corde autem sapientium esse os illorum, quia eorum os studet fideliter exprimere conceptum veræ sapientiæ sensum. Sed prior intelligentia est simplicior & magis genuina.

28 Dum maledicit inquit diabolum, maledicit ipse animam suam.

Verbum, maledicere, exponit Rabanus & Lyranus pro maledictum dicere & pronuntiare. Et sicut qui dictionem Græcam, *καταξάνω*, vertunt, execratur aut detestatur. Significatur ergo, quòd quanquam diabolus dignus sit execratione, dignus itè qui pronuncietur maledictus, tamen ob summam coniunctionem & consortium impij, cum diabolo, cum impius diabolum execratur, eique maledicit, sibiipsi maledicit: quia cum ille execrandus non sit, nisi ob mala quorum ille auctor est, atque in illis impius eum imitetur, etiam in seipsum maledictionis profert sententiam. Dicit enim in illum potest illud Pauli Rom. 2. In quo alterum iudicas, teipsum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas. Itaque videtur hæc sententia dicta contra eos qui volunt videri execrari diabolum, cum non desinant eum imitari. Sicut & Saluator Phariseos redarguit, qui volebant videri detestari facta suorum maiorum qui Prophetas occiderunt, dicentes: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non effemus socij eorum in sanguine prophetarum, significatque suis ipsos verbis sese condemnare, cum eadem facerent quæ in illis detestabantur. Nihil tamen vetat verbum, maledicere, accipere pro male præcari, quia sicut diabolus dignus est execratione ob peccata sua, ita etiam imprecatione mala dignus est, quemadmodum in Psalm. sæpe malè ei imprecatur: sed dum impius ei malè præcatur, etiam sibi hoc ipso malè præcatur, cum simili malo subiaceat. Et potest in hoc sensu accipi hæc sententia, quasi dicta in eos qui sua vel peccata vel flagella reijciunt in diabolū tanquàm omnis mali auctorè: qui cum ob id maledictis incessunt diabolum, sibiipsis malè præcantur, qui eius suggestionibus consenserunt.

runt, & flagellari meruerunt. Nec ex eo quod Iudas Apostolus refert de Michaële, quod non ausus fuerit ei inferre iudicium blasphemiae, sequitur nec pium etiam hominem posse male praecari diabolo. Nam eodem loco dicitur Michaëlem dixisse: Imperet tibi Deus, vel, vt habent Graeca, Increpet te Deus. quod vtique fuit ei male praecari. Sed tantum ibi docetur, Michaëlem ob iniuriam & malitiam diaboli secum contendentis, non infectatum cum esse maledictis & conuitijs, nec studuisse se vindicare, sed omnem vindictam reliquisse Deo.

29 Sufurro coinquinabit animam suam, & in omnibus odietur: & qui manserit odiosus erit, tacitus & sensatus honorabitur.

GRæcis tantum sunt duæ partes, hoc modo; Sufurro inquinat animam suam, & vbicunque habitauerit, odietur. Est enim in secundo membro, *καὶ ὅπου κατοικήσῃ*. Vnde patet apud nos non esse legendum, permanferit, sed, vt habent plura scripta, manserit; &, manserit, accipiendum pro habitauerit. Non est ergo sensus; qui manserit vel permanferit talis, nempe sufurro, odiosus erit. Cum autem sensus illius partis, qui manserit, sit imperfectus, in quibusdam libris additum inuenio, cum eo, vt sit sensus: Qui manserit cum sufurro, hoc est, qui ei cohabitauerit, seque ei socium adiunxerit, is simul cum eo odiosus erit. Græcis tamen obseruatis verisimile mihi omnino est interpreté vertisse; & cui manserit odietur, vt sit sensus; cuicumque ipsum cohabitare contigerit, odietur ab eo, hoc est, nemo eius consortium & cohabitationem amabit aut tolerabit, vbique talis ingratus erit omnibus. Videntur enim duæ illæ partes; In omnibus odietur; &, Cui manserit odiosus erit; esse contextæ ex duabus versionibus, quarum vna habebat; In omnibus odietur; pro, in omnibus locis odietur. Altera; cui manserit odiosus erit; pro, cuicumque vel vbicunq; habitauerit odiosus erit. Verum cum non intelligeretur id quod obscure & parum Latine dictum fuit; cui manserit; verterunt scriptores, cui, in, qui. Hæc diuinatio si non placet, saltem legatur, & qui cum eo manserit, vt habebant duo scripta, aut subintelligatur, cum eo, sicut intelligit Lyræ. Sensus ergo erit; Sufurro qui clam proximis detrahit, non solum alios lædit quibus detrahit, sed etiam seipsum, quia suæ famæ & existimationi ignominiam infert, præterquam quod animam suam graui vitio contaminat. Talis enim in omnibus locis male audiet, & in omnibus suis dictis & factis odietur, ita vt nihil in eo sit gratum futurum. Imò & qui cum eo manserit, eique adhæserit, amicitiam cum eo iungens, simul cum ipso odiosus efficietur. Contrà homo qui prudenter tacere nouit, is ab omnibus & vbique honorabitur. Hoc enim addidit interpretres, vt sicut in præcedentibus sententijs, etiam hîc esset oppositio.